

KITAIBELIA	I. évf.	pp.: 71–74.	Debrecen 1996. május
------------	---------	-------------	----------------------

A méhbangó (*Ophrys apifera* HUDS.) Észak-Zalában

ÓVÁRI Miklós

Zalaegerszeg, Gorkij u. 1/D. H - 8900

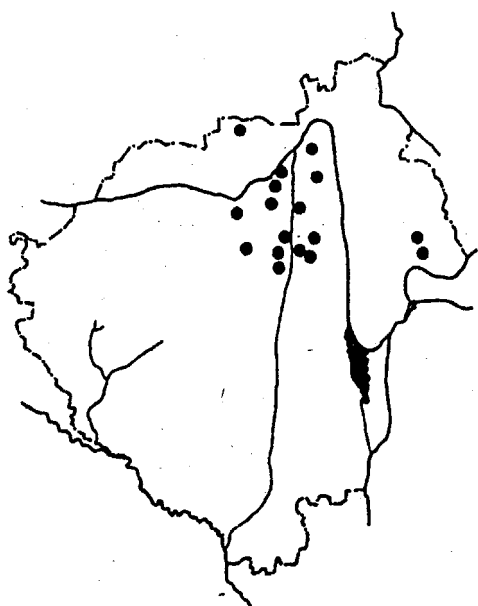
Beérkezett: 1996. márc. 25.

Zala megye hazánkban a botanikai szempontból kevésbé feltárt területek közé tartozik. A megye területén (főleg déli részén) a szisztematikus florisztikai kutatásokat KÁROLYI Árpád olajkutató mérnök kezdte meg, e munka eredményeként jelent meg KÁROLYI Á. - PÓCS T.: (1968-1974): Délnyugat-Dunántúl Flórája dolgozatának első hét része. Az azóta eltelt időben Zala megye flórájáról igen kevés információnk van.

A *Saladiense* megyén belüli területéről ezidáig csak a pókbangó (*Ophrys sphegodes* MILL.) volt ismert az irodalomból (KÁROLYI 1968, CSAPODY 1982). Ez utóbbi faj még meglévő populációinak felkutatását kezdtem el 1995 februárjában, tölvelek alapján. A május elején történt újabb bejárásokon derült ki, hogy egy másik (jóval később virító) bangófaj is él itt, melyet a június eleji virágzásakor határoztam meg. A Zalai-dombság és a Zalaapáti-hát északi részén az *Ophrys apifera* harminc (!) kisebb-nagyobb állományát találtam meg tizennégy község-határban (Az *Ophrys sphegodes* hat populációjából három az *Ophrys apifera*-val közös élőhelyen található). A populációk nagysága 1 és 57 fő között, az egy fővön nyíló virágok száma 1-9 között változott. Becsléseim szerint a megtalált élőhelyeken a teljes állomány-nagyság mintegy 800 főre tehető. A pesthidegkúti és a zalai - természetesnek mondható - termőhelyeken az *O. apifera* környezetében számos azonos növényfajt figyelem meg: *Linum flavum*, *L. tenuifolium*, *L. catharticum*, *Anthericum ramosum*, *Briza media*, *Anthyllis macrocephala*, *Dorycnium germanicum*, *Hypochaeris maculata*, *Peucedanum cervaria*, *Orchis purpurea*, *O. militaris*. A zalai termőhelyek közül néhány mondható csak természetes állapotúnak, a méhbangó többnyire degradált élőhelyeken található. A meridionális völgyek közt emelkedő dombhátaikat meszes lösz és vályog borítja, az itt kialakult hegyi szálkaperjerét (*Lino tenuifolio-Brachipodietum pinnati*) társulásban lévő populációk jelenthetik az *O. apifera* eredeti élőhelyét. Itt más védett, ill. "jó" növényekkel találjuk, a már említett fajok mellett: *Linum flavum*, *Linum tenuifolium*, *Orchis purpurea*, *Orchis militaris*, *Pulsatilla grandis*, *Thalictrum aquilegifolium*, *Bupthalmum salicifolium*, *Lilium martagon*, *Iris variegata*, *Orchis morio*, *Orchis tridentata*. Degradált szálkaperjerétben gyakran *Brometum* elemek is megjelennek, itt az *Orchis militaris* mellett *Anemona sylvestris*, *Peucedanum verticillare* is nő a méhbangóval

együtt. Az említett közel természetesnek mondható élőhelyeken túl kétségtelenül legérdekesebbnek az *Ophrys apifera* rontott, ill. degradált társulásokban való megjelenése mutatkozik. Felhagyott szőlők helyén, mezofil gyepekben, különösen ahol még szabad talajfelszín található, a méhbangó pionírként jelenik meg. Homogén *Solidaginetum*-ban is több helyen megkerült, s vitalitását bizonyítandó a virágzat gyakran az aranyvesszők fölé emelkedik. Gyümölcsösök gypében is rátaláltam, cseresznye, ill. szilvafa lombárnyékában. Az *O. apifera* többnyire az északi, északkeleti, északnyugati kitettséget kedveli, gyakran mohaszintből nő ki. A tőlevelek szinte mindig árnyékban vannak, csak a virágzat emelkedik ki a takarásból. Rovarbeporzó híján - önbeporzással szaporodik. Ezt látszik erősíteni az a tény is, hogy általában egy populációban egy varietas található. Bizonyára az autogámia a felelős - a más bangófajokhoz képest gyakori - mézajak- és lepellevel- rendellenességeikért. Az ismert változatok közül a var. *friburgensis* és var. *trollii* kivételével mind megfigyelhető volt a területen. FÜLLER (1982) az ún. "orchideák évében" 1961-ben Thüringiában 200 virágzó példányt talált, s a nyíló tövek száma csak 1978-ban érte el újra a száz töves nagyságrendet. Ezek az adatok is mutatják az *Ophrys apifera* észak-zalai megkerülésének jelentőségét. Figyelmet érdemel, hogy a növény a Keszthelyi-hegységben 1988 után 1995-ben újra előkerült - ALMÁDI László talált egy virágzó tövet. Több élőhelyen a meglévő tavalyi ill. régebbi kórók azt bizonyítják, hogy az *Ophrys apifera* rendszeresen virágzik a területen. A faj "kései" felfedezésének oka valószínűleg a kutatások hiányában keresendő. További előfordulásainak megtalálása várható még Zalában, de jelenléte a szomszédos Kemenesháton is valószínűsíthető.

Ezúton köszönöm MOLNÁR Attilának és SULYOK Józsefnek a terepmunka és a határozás során nyújtott segítségüket.

◁ 1. sz. térkép. Az *Ophrys apifera* előfordulásai Zala megyében.

1. sz. táblázat (a 73. oldalon): Az Észak-Zalában megtalált *Ophrys apifera* élőhelyeken a különböző alakok száma, a populációk egyedszáma, átlagos virágszáma és a termőhelyek kitettsége.

A - típus
 B - f. *aurita* Moggr. - hosszúkás, szálás belső lepellevelekkel
 C - lus. *immaculata* Bréb. ex Rchb. - a mézajak mintázata redukált
 D - var. *bicolor* (Naegeli) Nelson - a mézajak kétszínű, hiányzik a rajzolata
 E - var. *chlorantha* (Hegetschw.) K. Richt. - apochrom színváltozat (mézajak sárgászöld, lepek fehérek)
 F - var. *botteronii* (Chod.) Asch. & Graeb. - A belső lepek kopaszok, szélesek, nagyok (a külső lepekhez hasonló), a lapos mézajakon elfolyó sárgás rajzolattal.

Dátum	Községhatár	A.	B.	C.	D.	E.	F.	Egyed- szám	Átlagos virágszám	Kitettség
06.04.	Pölöske	1	-	-	-	-	-	1	3	É
06.06.	Zalaegerszeg	53	5	-	-	-	-	58	3.04	ÉK
06.08.	Vasboldogasszony	11	-	-	-	-	-	11	2.54	ÉNy
06.09.	Alsónemesapáti I.	-	-	1	-	-	-	1	4	ÉNy
06.09.	Alsónemesapáti II.	-	-	21	-	-	1	22	2.5	Ny
06.10.	Alsónemesapáti III.	9	-	-	-	-	-	9	3.55	É
06.11.	Kemend I.	8	-	-	-	-	-	8	4.75	K
06.11.	Kemend II.	4	-	-	-	-	-	4	3.75	Ny
06.11.	Kemend III.	26	-	-	-	-	-	26	3.19	ÉNy
06.11.	Kemend IV.	3	-	-	-	-	-	3	4.0	ÉK
06.13.	Nemesapáti I.	53	-	-	-	-	-	53	3.6	ÉNy
06.13.	Nemesapáti II.	-	-	5	-	-	-	5	4.0	É
06.13.	Nemesapáti III.	1	-	-	-	-	-	1	5	É
06.13.	Rádó I.	-	12	-	-	-	-	12	4.25	Ny
06.18.	Rádó II.	1	-	-	-	-	-	1	4	ÉNy
06.13.	Rádó III.	-	-	-	-	-	5	5	2.66	É
06.13.	Zalaszentmihály I.	5	-	-	-	-	-	5	3.6	ÉNy
06.13.	Zalaszentmihály II.	4	-	-	-	-	-	4	4.5	ÉNy
06.14.	Zalakoppány I.	3	-	-	-	-	-	3	4.0	DK
06.14.	Zalakoppány II.	57	-	-	-	-	-	57	3.35	K
06.14.	Zalakoppány III.	15	-	-	-	-	-	15	3.14	K
06.14.	Zalakoppány IV.	6	-	-	-	-	-	6	3.66	DNy
06.14.	Pádár I.	1	-	-	-	-	-	1	4	É
06.14.	Pádár II.	3	-	-	-	-	-	3	4.0	É
06.18.	Tilaj	31	-	-	-	-	-	31	3.45	ÉK
06.18.	Szentpéterúr I.	1	-	-	-	-	-	1	3	É
06.18.	Szentpéterúr II.	2	-	-	-	-	-	2	4	ÉK
06.18.	Szentpéterúr III.	15	-	-	-	-	-	15	3.86	ÉK
06.18.	Misefa	-	-	-	1	8	-	9	4.22	ÉNy
06.18.	Csáford	5	-	-	-	-	-	5	4.0	ÉNy
	Összesen		17	27	1	8	6	364		

IRODALOM

1. FÜLLER, F. (1986): Ophrys. - A. Zimsen Verlag, Wittenberg Lutherstadt.
2. KÁROLYI Á. - PÓCS T. (1968-74): Délnyugat-Dunántúl Flórája I - VII. - Egri Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei.
3. MOLNÁR A. - SÜLYÖK J. - VIDÉKI R. (1995): Vadon élő orchideák - Kossuth Könyvkiadó, Budapest.
4. NÉMETH F. (1990): Száras növények. In: Rakonczai Z. (szerk.): Vörös könyv. - Akadémiai Kiadó, Budapest.
5. SIMON T. (1992): A magyarországi edényes flóra határozója II. Harasztok - virágos növények. - Tankönyvkiadó
6. SOÓ R. (1964-1980): A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve I - VII.- Akadémiai Kiadó, Budapest.